

طبق سرشماری نیمه اول ۲۰۰۷ جمعیت روسیه ۱۴۱۸۵۸۰۲۴ نفر می باشد. بنا به اذعان مقامات در سال حدود ۹۰۰ - ۸۰۰ هزار نفر از جمعیت روسیه کاسته می شود. ژیرونوفسکی نماینده دوما و رئیس حزب دموکرات می گوید: "مقامات روسیه بارها از این روند ابراز نگرانی کردند. این نگرانی امری جدی است زیرا ادامه روند کاهش روس تبارها برای کشوری که دارای ۱۳٪ مساحت کره زمین و سرشار از منابع طبیعی می باشد، می تواند مشکلات فراوانی در آینده بوجود آورد." آخرین آمار رسمی حکایت از آن دارد که سن متوسط مردان در روسیه ۵۸ و زنان ۶۶ سال است (این رقم در مناطق شمالی روسیه پایین تر از ۶۰ سال است). آمار کنونی مسلمانان نشان می دهد جمعیت تقریبی مسلمانان رقمی معادل ۲۰ تا ۲۳ میلیون نفر است که ۷ تا ۱۶٪ جمعیت روسیه را تشکیل می دهند^۱ و برخلاف نمودار منفی جمعیتی در کل روسیه رشد جمعیت بین مسلمانان مثبت مضاف بر اینکه مسلمانان در سراسر فدراتیو روسیه پراکنده هستند که این موضوع خود به لحاظ سیاسی برای مسلمانان عاملی مثبت و برای دولت روسیه عاملی منفی است. پراکندگی و آمار جمعیت مسلمانان روسیه در مناطق مختلف بشرح ذیل است^۲:

۱. ولادیمیر پوتین رئیس جمهور روسیه در اوت سال ۲۰۰۳، تعداد مسلمانان کشور را ۲۰ میلیون، سازمان اطلاعات و جاسوسی آمریکا (سیا) در ۱۱ ماه می سال ۲۰۰۴ طی گزارشی تعداد مسلمانان روسیه را ۲۶ میلیون نفر اعلام کرد. این رقم مهاجران مسلمان اعم از قانونی و غیر قانونی (مهاجرین از سایر کشورها من جمله جمهوریهای شوروی سابق) را نیز در برمی گیرد.
۲. آمار مورد اشاره توسط دستگاههای دولتی منتشر شده است لذا ممکن است با برخی آمارها که توسط سازمانهای اسلامی و یا مراجع غیر دولتی اعلام می شود تفاوت داشته باشد. در جسدول فقط اسامی جمهوریها، مناطق خودمختار، استانها و شهرهای نزدیک به یک صد هزار نفر و بالاتر نوشته شده است.

تعداد نفرات	نام منطقه	تعداد نفرات	نام منطقه
۱,۷۱۴,۴۲۵	منطقه فدرال سیبری	۸,۱۶۱,۵۶۹	پری و ولژکی (کرانه ولگا)
۱,۵۵۷,۴۱۳	شهر مسکو	۱,۸۴۶,۹۵۱	جمهوری ^۲ باشقیرستان
۷۰۰,۶۶۹	جمهوری تاتارستان	۶,۶۷۴,۰۳۲	فدرال ^۴ جنوبی
۶۵۹,۴۹۶	جمهوری چچن	۳,۵۹۳,۵۵۲	فدرال مرکزی
۴۸۵,۹۶۱	استان سامارا	۵۶۳,۸۸۴	استان پرمسکایا
۴۴۸,۶۲۱	استان اسوردلوفسکایا	۲,۶۶۱,۸۵۰	استان مسکو
۴۱۰,۲۷۱	استان استاوروپل	۵۲۸,۶۰۴	استان نیژنی گورودسکایا
۴۰۴,۸۸۳	استان ولگاگراد	۱,۳۹۰,۰۴۶	جمهوری اورالسکایا
۴۰۵,۶۷۲	استان کاباردین و بالکاریا	۱,۱۵۹,۴۳۹	جمهوری داغستان
۳۶۰,۳۳۴	استان چیلیابینسکایا	۱,۰۲۵,۰۴۴	منطقه کراسنودار
۵۹۱,۱۸۹	جمهوری چواش	۸۳۷,۲۷۲	منطقه شمال غربی
۳۲۶,۹۳۳	استان اورنبرگ	۷۰۶,۶۴۲	جمهوری اودمورتیا
۲۰۷,۴۲۲	استان اولیانوفسکایا	۴۰۵,۶۷۲	جمهوری آستای شمالی - آلانیا
۲۹۶,۶۰۴	منطقه کراسنویارسکی	۶۶۰,۶۰۲	استان روست
۲۹۰,۵۸۸	استان ینزا	۳۳۴,۶۴۳	منطقه فدرال دالنیوستوچنی
۲۸۹,۹۱۴	استان کمروفسکایا	۳۲۶,۴۸۴	استان تیومینسکایا
۲۶۰,۷۴۳	جمهوری آلتای	۲۰۳,۹۰۶	استان کور گانسکایا
۲۳۳,۰۶۱	شهر سن پترزبورگ	۲۰۱,۱۹۹	جمهوری آدیگ
۲۱۰,۲۸۲	جمهوری اینگوش	۲۰۱,۰۵۵	استان آستراخان
۱۶۶,۹۲۱	استان لنینگراد	۱۹۷,۷۶۲	جمهوری کاراچای و چرکس

۳. جمهوریهای روسیه دارای قانون اساسی و رؤسای جمهور آنها از طریق انتخابات برگزیده می شوند. رئیس جمهور روسیه حکم آن را امضا می کند.

۴. مناطق فدرال فاقد قانون اساسی هستند و رؤسای مناطق توسط رئیس جمهور روسیه فدرال انتخاب می شوند.

۱۴۳،۲۸۲	خودمختار خانتی مانسکایا	۱۷۷،۷۵۳	جمهوری ماردویا
۱۲۳،۵۰۹	استان کورسکایا	۱۶۷،۵۷۶	استان تولسکایا
۱۳۶،۷۴۰	استان یاروسلاوسکایا	۲۰۷،۹۲۲	استان اومسکایا
۱۳۴،۶۱۳	استان نووسیبیرسکایا	۱۴۷،۱۴۶	استان تورسکایا
۱۰۱،۸۶۷	جمهوری کومی	۱۲۹،۰۸۵	استان اپرکوتسکایا
۱۰۰،۰۰۰	جمهوری بوریاتیا	۱۰۳،۵۶۱	منطقه پریمورسکی
۷۵،۵۸۱	تان بلگورود	۱۱۸،۹۴۰	استان وارونز
۷۶،۹۴۷	استان ولادیمیر	۱۰۹،۱۹۷	جمهوری ماری ال

براساس جدول مذکور بیشترین جمعیت مسلمانان روسیه در منطقه فدرال پری و ولژکی (کرانه ولگا) (۸،۱۶۱،۵۶۹ نفر) و کمترین جمعیت مسلمانان در منطقه خودمختار چوکوتسکی (۲،۶۹۱ نفر) سکونت دارند. همچنین بر اساس تقسیم بندی قومی (آمار سال ۲۰۰۲)، جمعیت مسلمانان بزرگسال را $\frac{7}{5}$ میلیون نفر ذکر کردند که برابر $\frac{6}{7}$ جمعیت روسیه می شود.^۵ دلایل آن افزایش زاد و ولد مسلمانان و مهاجرت مسلمانان از جمهوری های قفقاز جنوبی و آسیای مرکزی به روسیه است.

البته به موازات رشد کمی جمعیت، توجه به دیدگاههای روحانیون مسلمانان، تأکیدات مکرر رئیس جمهور روسیه بر حضور هر چه بیشتر رهبران دینی مسلمان روسیه در مجامع بین المللی و اسلامی و بسیاری پارامترهای دیگر نشان می دهد که روز بروز بر قدرت و تأثیرگذاری مسلمانان بر جامعه روسیه افزوده می گردد. به همین دلیل صرف نظر از اینکه گروهی در جامعه روسیه احساس خطر کرده و این خطر را گوشزد می کنند، برخی دولت مردان نیز به این نتیجه رسیدند که باید راه مدارا، تعامل و نزدیکی با مسلمانان را به عنوان یکی از شروط یکپارچگی روسیه ملحوظ دارند. کاهش جمعیت

۵. در آمار رسمی دولتی آمده است که از مجموع جمعیت بزرگسال روسیه، ۶۹ میلیون مسیحی ارتدوکس (پرواسلاو)، ۳۳۰ هزار نفر بودایی، ۲۴۰ هزار نفر یهودی، ۲ میلیون نفر پیروان ادیان دیگر و ۱۶۸ میلیون نفر بی دین (آتیست) هستند و همچنین ۱۵،۷ میلیون نفر افرادی هستند که خود را معتقد به ادیان آسمانی می دانند ولی به طور اخص خود را وابسته به هیچ یک از ادیان الهی نمی دانند.

روس تبارها و افزایش مسلمانان، روسیه را به سمتی سوق می دهد که آینده ترتیبات و ترکیبات جمعیتی آن اجتناب ناپذیر می باشد.

اقوام مسلمان فدراسیون روسیه: برخی معتقدند اسلام تقریباً جلوتر از مسیحیت و قبل از اینکه شاخه ارتدوکس بعنوان مذهب رسمی در منطقه "پاولژییه" (سواحل رودخانه ولگا) پذیرفته شود، وارد سرزمین روسیه شد. روحانیون مسیحی پس از مسلمانان به این سرزمین آمده و مردم را با مسیحیت آشنا کردند.

مناطقى که بطور مرسوم اسلام در آنها رواج دارد: مناطق مرکزی و جنوبی "پریولژییه"، قفقاز شمالی و سیبری است. علاوه بر این مسلمانان در مسکو، سن پترزبورگ و دیگر شهرهای بزرگ نیز سکونت دارند. بنا به گزارش اداره دینی مسلمانان در بخش اروپائی روسیه، در استان مسکو بیش از ۳ میلیون مسلمان و در شهر مسکو در حدود یک و نیم تا دو میلیون نفر مسلمان سکونت دارند.

- اقوام ترک زبان شامل: تاتارها (۵,۵۵۸,۰۰۰ نفر)، باشقیرها (۱,۶۷۳,۸۰۰ نفر)، قزاق ها (۶۵۵,۱۰۰ نفر)، آذربایجانی ها (۲,۱۵۰,۰۰۰ نفر)، ازبکها و کومیک ها (۴۲۲,۵۰۰ نفر)، قره چائیها، بالکاریها، اویغورها، نوگایها.

- اقوام داغستانی زبان شامل: آوارها (۷۵۷,۱)، دارگین ها (۵۲۰/۲)، لزگیها، لاک ها، تاباسارانها، روتولها، آگولها و تساخورها.

- اقوام ایناخی شامل: چچنها (۱,۳۶۱,۰۰۰ نفر) و اینگوش ها (۴۱۱,۸۰۰ نفر).

- اقوام کاباردین (۵۲۰,۰۰۰ نفر) شامل: آیدیغها، چرکس ها، آبازینها.

- فارس زبانها شامل: تاجیکها، تاتها، کردها (فرقه های یزیدی و ...) و فارسها.

مسلمانان در مناطق چچن، اینگوش و داغستان دارای مذهب شافعی و در دیگر مناطق قفقاز شمالی دارای مذهب حنفی هستند. علاوه بر این در شمال قفقاز چندین مسلک صوفیه نیز وجود دارد. فرق صوفیه عمدتاً در داغستان و در چچن ساکن هستند.

تاریخچه اداره مفتیات روسیه: این اداره وظیفه رهبری امت مسلمان روسیه را بر عهده داشت. اولین ساختار سازمانی مسلمانان روسیه بود که در سال ۱۷۸۲ و در زمان حکومت کاترین دوم تحت عنوان «مجمع دینی قوانین محمدی شهر اوفای» تاسیس شد. پس از آن در سال ۱۷۸۸ مجلس روحانی مسلمانان در شهر اوفای تاسیس گردید. افتتاح

این مجمع در تاریخ ۴ دسامبر سال ۱۷۸۹ انجام شد. این مجمع در سالهای ۱۷۹۶ تا ۱۸۰۲ در اورنبورگ فعالیت داشت. اداره مفتیات تا سال ۱۹۴۸ و حتی بعد از انقلاب اکتبر با نام اداره روحانی مرکزی مسلمانان روسیه داخلی و سیبری فعالیت داشت اما در سال ۱۹۴۳ سه اداره روحانیت دیگر مسلمانان در خاک اتحاد شوروی ایجاد شدند. بدین ترتیب تا قبل از فروپاشی شوروی چهار اداره روحانیت مسلمانان: در آسیای میانه و قفقاز (مرکز آن در تاشکند)، ماورای قفقاز (باکو)، شمال قفقاز (بویناکسک داغستان) و بخش اروپائی و چهارم سیبری (اویفا) به امور دینی مسلمانان می پرداختند.^۶ از بین ادارات فوق الذکر اداره مفتیات بخش اروپائی بزرگترین اداره مسلمانان محسوب می شد. این مفتیات بیش از ۱۰۰۰ مسجد در باشقیرستان، کرانه رود ولگا، تاتارستان، سیبری و... را زیر پوشش داشت. ریاست مرکز در سال ۱۹۸۰ به عهده طلعت تاج الدین^۷ بود که در پی بروز اختلاف نظر بین برخی علما (در سال ۱۹۹۲) اداره روحانیت مسلمانان بخش اروپائی منشعب و اداره روحانیت باشقیرستان و تاتارستان اعلام موجودیت کرد. اداره روحانیت تاتارها در قازان شروع بکار کرد و اداره روحانیت بخش باشقیرستان در مکان سابق خود شهر اویفا باقی ماند. در کنگره مسلمانان (۲۱ اوت سال ۱۹۹۲) در شهر «نابرنژی» این دو مرکز به ریاست دو مفتی جدید: مفتی اویفا «ن. نعمت الهی» و مفتی قازان «گ. گالی آلین» معرفی شدند. در همان زمان برخی جمعیت‌های اسلامی از مناطق ساراتوف، ولگا گراد و پنزا اداره روحانیون کرانه میانی رود ولگا به ریاست امام محمد بیبرسف را اعلام کردند. متولیان این اداره در سال ۱۹۹۲ مرکز عالی هماهنگی ادارات روحانی مسلمانان را تأسیس کردند. در حال حاضر بزرگترین نهاد اسلامی روسیه اداره روحانی مسلمانان منطقه مرکزی اروپائی است. این اداره در سال ۱۹۹۴ زیر مجموعه اداره روحانی مرکزی مسلمانان بود که به جهت بروز اختلاف بین راویل عین الدین و طلعت تاج الدین به دو سازمان مستقل مبدل شدند. هم اکنون اداره روحانی مسلمانان روسیه تحت امر «راویل» مورد حمایت مستقیم دولت و شهردار مسکو «یوری لوژکف» است.

۶. ادارات روحانی بطور طبیعی تحت نظر دستگاه حزبی قرار داشتند.

۷. طلعت تاج الدین تحصیلات اسلامی خود را در مدرسه «میر عرب» بخارا و «دانشگاه الازهر» مصر به پایان رسانده است. از سال ۱۹۹۲ لقب «مفتی ارشد» گرفت.

مفتی استان چلوبینسک، بابایو آلبر کیمیرانویچ - مفتی جمهوری ملداوی، تاج الدین محمد طلعت اویچ - مفتی جمهوری باشقیرستان، المحمد اف رشید رمضان اویچ - مفتی ولگاگراد (مرحوم شده است)، سلیمانف ساووبیان سبقت الله سوناگاتوویچ - مفتی استان سیوردلوفسک.

سازمانهای تابعه اداره مرکزی روحانی مسلمانان روسیه عبارتند از :

- امور روابط خارجی و بین الملل ، امور روابط با دولت مرکزی، دولتهای مناطق و جمهوریها و سازمانهای اجتماعی و مذهبی روسیه.

- بخش برنامه ریزی و تجزیه و تحلیل .

- امور آموزش و تربیت دینی.

- امور خدمات : امور کشاورزی، اقتصادی، زیر گروههای امور تولیدی ، امور جمع آوری اطلاعات، آرشیو و کتابخانه.

- اداره مرکزی در شهر اوفای واقع است . نماینده آن در مسکو آقای رستم سمیع الله اویچ والیف.

اداره روحانی مسلمانان بخش آسیائی روسیه (دوم آچار): اداره روحانی مسلمانان بخش آسیائی روسیه (دوم آچار) در دسامبر ۱۹۹۸ به ثبت رسیده است. محل اداری آن در ساختمان شورای مفتیان واقع است. این اداره مستقیماً با حزب رفاه (حزب رفاه ترکیه) مرتبط است. تقریباً حدود ۱۰۰ مسجد و سازمان اسلامی در بخش آسیائی روسیه (بجز مفتیات اومسک) را مدیریت می کند. مرکز فعالیت این اداره منطقه تومسک روسیه است . در سال ۲۰۰۴ از تجمیع ۹ مرکز اسلامی در بخش اروپائی بوجود آمد. در مارس ۲۰۰۶ مجمع سوم تشکیل و نفیق الله عشیراف به سمت مفتی عالی و دانیس دولت اف به سمت معاون برگزیده شدند.

اداره روحانی مسلمانان بخش اروپائی روسیه: اداره روحانی مسلمانان مرکز اروپائی روسیه در ژانویه ۱۹۹۴ در محدوده مرکزی و مسکو و استان مسکو با نواحی نیزگورودسکوی، نیورسکایا، یاروسلاو، ایوانسکی، اسمالنسکی، ولادیمیروفسکی، کالینینگراد و چند استان در محدوده مرکز روسیه تأسیس گردید. ریاست این سازمان را راویل عین الدین به عهده دارد. در ساختار اداره دینی مسلمانان بخش اروپایی روسیه،

حسبهای محصلی از جمله بحث بین المللی، بحث علوم و روابط با سازمانهای اجتماعی، بخش روابط با سازمانهای مذهبی مناطق و ارگانهای دولتی فدراسیون روسیه، اداره حقوقی مفتیات مسکو، انجمن بانوان مسلمان، مرکز اسلامی مسکو و استان مسکو و بنیاد کمک به دانشمندان اسلام شناس وجود دارد. اداره امور خیریه نیز تحت نظارت اداره دینی مسلمان بخش اروپایی روسیه دایر است.

مراکز آموزش دینی مسلمانان بخش اروپایی روسیه شامل مدرسه مسجد جامع مسکو، نالج عالی اسلامی مسکو و مدرسه "ایمان" می باشد. نشریه رسمی این اداره روزنامه اسلام منبره" (منبر اسلام) نام دارد. نشریات دیگری از جمله روزنامه "یانا سوز" (حرف از)، "اخبار اسلامی" (با پیوست ماهانه، "نور اسلام"، "راه اسلام"، "اسلام و اجتماع"، روزنامه اسلامی" و غیره) نیز منتشر می شوند. به غیر از این، پایگاههای اینترنتی ویژه بشماری به زبان روسی در همین زمینه مشغول به فعالیت می باشند. مانند اسلام رو، سلم رو و ...

رکز عالی هماهنگی ادارات روحانی مسلمانان روسیه: نفیق الله عشیرف رئیس و بدالوحید نیازف معاون این مرکز هستند. اتحاد بین جوامع مسلمان روسیه یکی از بداف این مرکز است که در سال ۱۹۹۲ بمثابه آلترناتیو مرکز اداره روحانی مسلمانان و ابتکار مفتیهای قازان بنامهای عبدالله گالیولین نور محمد نعمت الله اف و امام ساراتف و کبس بیبارسف تأسیس شد. عبدالوحید نیازف بلحاظ مالی ارتباط نزدیکی با برخی شورهای عربی حوزه خلیج فارس داشته و از جانب آنها تأمین مالی می شود. ابراز علاقه ی کند که با ایران تماس داشته باشد.

اره روحانی مسلمانان یا انجمن مساجد روسیه: این سازمان در سال ۱۹۹۴ در بهر الی یلنفسک بوجود آمد. موسسین آن ابتدای امر جامعه اسلامی بیت الله را تأسیس زدند که ریاست آن به عهده آقای اسماعیل شانگاریف است. تأمین کنندگان مالی سازمان کشورهای اسلامی عربی هستند. در سال ۲۰۰۰ سازمان مذکور در وزارت دگستری روسیه تحت عنوان سازمان مذهبی منطقه ای تجدید ثبت گردید. آقای اسماعیل شانگاریف در کشور عربستان در مدرسه علمیه وابسته به آل سعود تحصیل کرده است. سازمان با انجمن مساجد روسیه گرچه یک سازمان اسلامی منطقه ای است اما

دامنه فعالیت آن وسیع و مناطق اورنبورگ، چلابینسک تا جنوب روسیه را در بر می گیرد. گفته می شود برخی سازمانهای سلفی غیر رسمی روسیه توسط این سازمان هدایت می شوند.

اداره روحانی مسلمانان منطقه پاولژسکی: مرکز عالی ۵۶ موسسه اسلامی از جمله ۱۸ مسجد در مناطق پنزنسکی، ولگاگرد، آستراخان، ساراتف (در ساراتف حدود ۳۰۰ هزار نفر مسلمان وجود دارد) و برخی نواحی دیگر تحت پوشش اداره روحانی پاولژسکی بوده و ریاست آن به عهده امام بیباریف روحانی سرشناس ساراتف است. وی علاوه بر مسئولیت اداره روحانی مسلمانان پاولژسکی ریاست جنبش سیاسی اجتماعی بنام «جنبش مسلمانان روسیه» را عهده دار است. این جنبش نشریه بنام وستنیک ابلاست (اخبار استان) را منتشر می کند. سر دبیر آن آقای احمد محمداف است. از سال ۱۹۹۲ رادیو محلی و دینی بنام رادیو اسلامی شروع بکار کرد. اداره روحانی مذکور مرکز آموزشی اسلامی به منظور آموزش علوم دینی و زبان عربی دایر کرده است.

اداره روحانی مسلمانان جمهوری های تاتارستان و باشقیرستان: این اداره مستقل از اداره روحانی بخش اروپائی است و در دو جمهوری تاتارستان و باشقیرستان فعالیت دارد. در تاتارستان مفتی عثمان اسحاق اف و در باشقیرستان مفتی نعمت اولین نور محمد اف شعبات این اداره را رهبری می کنند. فعالیت اداره در حوزه های شمال و شمال غربی تاتارستان و مناطق مرکزی و جنوبی باشقیرستان می باشد.

اداره روحانی مسلمانان داغستان: این اداره تحت ریاست مفتی داغستان احمد حاجی عبدالله یف است. این اداره در سال ۱۹۹۷ و با هدف مبارزه با تبلیغات وهابی و سلفی گری در چچن و داغستان تأسیس شد. رادیو این اداره به همین منظور در مخاچ قلعه تأسیس و شروع بکار کرده است. همچنین نشریه ای بنام «السلام» هر ۱۵ روز منتشر می شود. سایت روزنامه نیز فعال است.

سازمان ملی مسلمانان روسیه: در آگوست ۲۰۰۴ اولین کنگره موسسان سازمان در مسکو برگزار و رسماً آغاز بکار کرد. دومین کنگره یکسال بعد در آگوست ۲۰۰۵ تشکیل شد. در آغازین روزهای فعالیت سازمان تلاشهای چشمگیری برای ایجاد اتحاد بین اهل سنت و شیعیان به عمل آمد اما دیری نپایید که اختلاف بین آنها در گرفت. مدتی بعد نمایندگان شهر مسکو نیز اعلام استقلال و جدائی از سازمان نمود. شعبات سازمان در

سهرسی نومس، ایسدار، براسویار، ایر نوبسد، چند شهر دیگر و همچنین فزافستان فعالیت دارند. در دومین کنگره سراسری سازمان با تشکیل مرکز فرهنگی - روحانی بنام «اهل سنه و الجماعه» با شعار پیروان وحدت و سنت موافقت گردید. سازمان بطور کلی با حضور برخی افراد تازه مسلمان از قبیل ابوطالب استیچنکو (رئیس سازمان) - عبدالکریم سخد (معاون وی)، عبدالله رستف مسئول امور ارتباطات با سازمانهای اسلامی، گریگوری ماورف، هارون الروسی و ظفر بوختی یف تأسیس شده است. در سال ۲۰۰۶ علی ویچسلاو ز سازمان منشعب و «جامعه راه مستقیم» را پایه گذاری نمود. بنا به اطلاع این اواخر بعالیتهای دینی سازمان کاهش یافته و بیشتر به امور ملی گرائی می پردازد.

جماعت اسلامی روسی ذالقرنین: این جماعت در سال ۲۰۰۳ در مسکو فعالیت مستقل خود را شروع نمود. رهبران آن هارون الروسی و ابوطالب استپانویچ هستند. بنیان گذاران جماعت اسلامی حدود ده نفر بودند. موسسین از افراد مسلمان شده روس بار هستند.

سازمان مذهبی محلی مسلمانان «راه مستقیم»: رهبر سازمان ویچسلاو علی ولوسین و والری پروخوا. سازمان در سال ۲۰۰۰ تأسیس شد. روزنامه آن بنام «همه چیز درباره اسلام». پولوسین به محض گرویدن به دین اسلام به عضویت حزب رفاه، سردبیر روزنامه اسلامی و مشاور شورای مفتیان روسیه و رئیس شورای اسلامی کالج مسکو شد. در سال ۲۰۰۶ سازمان راه مستقیم در ترکیب سازمان ملی مسلمانان روسیه قرار گرفت.

مرکز فرهنگی روحانی طرفداران سنت و همبستگی «اهل سنت و جماعت»: رئیس این مرکز هارون الروسی است که در سال ۲۰۰۵ در مسکو تأسیس شد. این مرکز یک مرکز فراملیتی برای مسلمانان اهل سنت است. در ساختار آن برخی از اعضای فعال سازمان ملی مسلمانان روسیه قرار دارند. مواضع این مرکز نسبت به اداره مسلمانان روسیه منفی است و این اداره را به عنوان مرکز مدیریت و رهبری جامعه مسلمانان روسیه به سمیت نمی شناسد و معتقدند که مسلمانان روسیه باید بدون تسلط و تمایلات اداره روحانی روسیه مستقلاً نسبت به احداث کانونهای اسلامی، مسجد، مدرسه و دانشکده بردازند و سازمانهایی مانند اداره روحانی نباید مزاحمتی برای آنان فراهم نمایند. بر پایه ن تفکر رأساً اقدام به احداث محلی برای عبادت در مسکو تأسیس نموده است و در جا تجمع می کنند.

سازمان اجتماعی سراسری روسیه «حزب اسلامی روسیه»: رئیس حزب و دبیر کل شورای رهبری رجب اف محمد عبدالقدیر اویچ، معاون اول رئیس حزب یارولین وفا سید باتالوویچ، رئیس هیأت رئیسه حزب صادق اف مقصوم ابن قجراویچ هستند. حزب در ماه می ۲۰۰۱ تحت عنوان حزب سیاسی اجتماعی و سراسری در وزارت دادگستری روسیه به ثبت رسیده است. براساس مرامنامه، این حزب می تواند در امور سیاسی کشور فعالیت نماید. رئیس حزب در زمان تأسیس عضو هیأت رئیسه سازمان ملی مسلمانان روسیه بود که پس از تأسیس حزب وی از سازمان ملی کناره گیری کرد. رجب اف اظهار می دارد: ۳/۵ میلیون نفر در حزب اسلامی ثبت نام کردند. پس از این حزب دو حزب دیگر اسلامی بنامهای "رفقای حقیقی روسیه" و "عدالت و توسعه روسیه" را تأسیس نمود. خانواده رجب اف این احزاب را اداره می کنند.

جنبش اجتماعی سراسری «میراث اسلام روسیه»: رهبران آن حسین جبرئیل اف، عمر جبرئیل اف، شامیل بنو، حیدر جمال، علی ویچسلاو پولوسین و صادق سون اقلی هستند. اولین کنگره سراسری حزب در سال ۲۰۰۵ برگزار گردید که در آن نمایندگان ۵۰ منطقه روسیه در آن شرکت داشتند. همچنین نماینده رئیس جمهور تاتارستان بنام رافائل حکیم اف شرکت نمود. شورای جنبش مرکب از ۶۳ نفر (رهبران جنبش در مناطق روسیه و هیأت رئیسه مرکب از ۱۷ نفر) انتخاب شدند. جنبش، ۴۵ شعبه در سراسر روسیه دارد. روسلان ناخوسیف رئیس جنبش در جمهوری کابادرمو بالکاریا یکی از افراد مطرح این جنبش بود که متهم به ارتباط با اسلامگراهای افراطی در منطقه نالچیک تحت تعقیب قرار گرفت.

کمیته اسلامی: رئیس کمیته حیدر جمال . وی در سال ۱۹۹۳ از شرکت کنندگان کنفرانس بین المللی خارطوم بود در این کنفرانس کمیته بین المللی اسلامی تشکیل شد. براساس این تصمیم در سال ۱۹۹۵ جمال جنبش اجتماعی بین المللی را با نام «کمیته اسلامی» تأسیس نمود. در همان سال جمال با بلوک ولسکی ائتلاف نمود و توانست به دومای دولتی وارد شود. کمیته اسلامی در تعامل با سازمانهای اسلامی با نادر شاه خاچی لایوا ارتباط نزدیکی برقرار نمود اما او در سال ۲۰۰۳ در درگیری با پلیس کشته شد. در سالهای ۱۹۹۹ - ۱۹۹۵ کمیته اسلامی، همکاریهای نزدیکی با موسسات و سازمانهای

سرمی خارج از روسیه را شروع نمود. مصافا در برخی کشورهای شعبه و نمایندگی خود را دایر کرد. به عنوان مثال: گشایش دفتر نمایندگی در لندن (رئیس نمایندگی، یعقوب زکی با نام جمس دیکی) در ایتالیا (رئیس دفتر زبان شناس و ادیب عمر امین با نام کلاو دیو موتی). در حال حاضر کمیته اسلامی همچون یک سازمان چپ بیش از هر چیز به موضوعات علمی از قبیل شرکت در کنفرانسها و محافل علمی، چاپ کتاب، همکاری با کلوپهای تحلیلی و مطبوعات روسیه می پردازد.

علاوه بر آن کمیته اسلامی به عنوان ارگان هماهنگ کننده در امور حقوقی مسلمانان عمل کرده و اذعان می دارد از حقوق مسلمانان در روسیه و جهان دفاع می کند. خط شی کلی و وظایف کمیته اسلامی براساس اساسنامه: شکل دهی ایدئولوژی سیاسی اسلامی در قرن ۲۱ می باشد. این برنامه در رأس برنامه های کمیته قرار دارد زیرا معتقدند این موضوع با سایر فرهنگهای جهانی در مقایسه است، لذا باید در ترسیم آن وقت و تلاش عمیق و تمام عیار صورت گیرد.

جنبش اجتماعی «مسلمانان روسیه»: رهبران جنبش، مقدس بیبارسف، شامیل سلطانوف علی ویچسلاو پولوسین هستند. این جنبش به ابتکار مقدس بیبارسف مفتی نهرپاولژسکی» در سال ۱۹۹۶ و بعد از انشعاب از اتحادیه مسلمانان روسیه به رهبری یازف حاجی لایو تأسیس شد. این جنبش فعالیت چندان محسوسی ندارد. اما در سال ۲۰۰۱ مجدداً تجدید ثبت شد. در سال ۲۰۰۶ نیز شاخه جوانان جنبش نیز در استان ماراتف بوجود آمد.

مازما اجتماعی سراسری جنبش اجتماعی مسلمانان «الحق» یا عدالت: رهبران ن جنبش کمال جان قلندراف، جابیف عدالت نوریویچ، شانگارف اسماعیل کلیموویچ، رابخف امان نالریویچو علی ویچسلاو پولوسین هستند.

سایر موسسات اسلامی: اتحادیه مساجد (تاریخ تأسیس ۱۹۹۴)، اتحادیه مذهبی ملامی مسکو «بیت الله» موسسه حضرت اسماعیل (تاریخ تأسیس ۱۹۹۶)، اداره روحانی مسلمانان منطقه اولیانوفسک.

بیأت امناء مساجد: بطور کلی در کنار هر مسجدی ساختاری اداری مشغول فعالیت و سیدگی به امور مردم و مسجد می باشد، در این ساختار مجمعی یا کمیسیونی متشکل

از سه نفر برای حل و فصل مسائل مختلف از جمله امور مالی انتخاب دایر است. امامان مساجد از سوی مفتی اداره دینی تعیین و به عنوان رهبر و پاسخگوی فعالیت‌های مسجد از جمله امور مالی است. نکته مهم: اداره دینی مسلمانان بنا به موقعیت نژادی و ملی هر منطقه تشکیل می‌شود.

نقش دانشگاه الازهر در تربیت طلاب و علمای مسلمان روسیه: دانشگاه بزرگ اسلامی الازهر در مصر واقع است که دانشجویان اقصی نقاط دنیا به فراگیری علوم سیاسی می‌پردازند. از جمله علوم که در آن تدریس می‌شود: حقوق قانون و اسلامی، زبان و ادبیات عرب، اصول قرآنی، آموزش حدیث (اطلاعات و نقل قول‌هایی که از پیامبر می‌شود). دانشگاه الازهر مرکز بزرگ اسلامی است که در آن علما و فقهای دین اسلام برای کشورهای اسلامی تربیت می‌شوند. براساس آمار تعداد دانشجویان این دانشگاه در سال ۱۹۹۸ بیش از ۱۷۰ هزار نفر اعلام شده است. هزینه‌های دانشگاه توسط دولت مصر تأمین می‌شود.

رابطه دانشگاه الازهر با شوروی سابق: رابطه دانشگاه با مسلمانان جماهیر شوروی سابق از سالهای ۱۹۵۰ شروع شد. در سال ۱۹۹۱ - ۱۹۹۰ ابتدای امر در قالب گروه‌های نامنظم افرادی برای شرکت در دوره‌های سه ماهه آموزشی ویژه تربیت ائمه جماعت به این دانشگاه اعزام شدند. اولین گروه در سال ۱۹۹۰ برای فراگیری علوم اسلامی به مدت یکسال به دانشگاه اعزام شد. این گروه به دعوت شخصی شیخ الازهر صورت گرفت. پس از آن تعدادی از سازمانهای خیریه اسلامی در امر گزینش، انتخاب و اعزام دانشجویان از جمهوریهای شوروی سابق به دانشگاه الازهر همت گماردند. در سال ۱۹۹۲ سازمان اسلامی نجات (الیقاسا) ۴۰ نفر از علاقه‌مندان فراگیری علوم اسلامی از آسیای مرکزی و قفقاز شمالی را برای تحصیل به دانشگاه الازهر اعزام نمود. همزمان سازمان خیریه کشورهای حوزه خلیج فارس نیز مسئولیت تأمین مالی تعدادی از دانشجویان دوره کامل تحصیلی در دانشگاه را برای اتباع شوروی سابق به عهده گرفت. بنا به اطلاعات نیمه رسمی، در حال حاضر حدود ۵۰۰ نفر دانشجویان از کشورهای حوزه شوروی سابق در سطوح دکترا و غیره در دانشکده‌های مختلف دانشگاه الازهر مشغول تحصیل هستند. از جمله علمای معروف و مطرح مسلمان که هم اکنون در روسیه جایگاه و منزلت رسمی و دینی

رای خود سبب درده و فارغ التحصیل این دانشگاه هستند عبارتند از: طلعت تاج الدین امام شامیل علاالدین اف (امام جماعت مسجد در مسکو) و الدار علاالدین اف خطیب مسجدی که شامیل در آن نماز جماعت اقامه می کند. در حال حاضر براساس واقفنامه ای که بین شورای مفتیات روسیه و دانشگاه الازهر منعقد شده است سالیانه ۲۰ نفر طلبه برای فراگیری علوم اسلامی در سطوح مختلف به مصر عزیمت می کنند. مقامات ولتی روسیه بر این باورند که برخی از وهابیون جمهوریهای مسلمان فدرال روسیه در سالهای ۱۹۹۲ به بعد در آن دانشگاه تحصیل کرده اند (از جمله این افراد به کبداف باس اشاره می شود) که در سالهای تحصیل در الازهر با برخی از وهابیون در مصر آشنا شدند و بوسیله آنها گروههای وهابی مانند گروه جماعت اسلامی را در داغستان پایه گذاری کردند.

نکار عمومی جامعه روسیه نسبت به مسلمانان: در روسیه، اذهان عمومی در نصوص اسلام و مسلمانان بر دو محور عمده استوار است: گروهی بر این باورند که اسلام تباط با مشرق زمین اسلامی دارد. طرفداران این گروه می گویند: اسلام از شرق به روسیه آمده و مهمان است. باور به اسلام یک باور شخصی است و مثل بسیاری باورهای شرق زمین یک چیزی خارق العاده و اسرار آمیز است اما به هر حال این باور اسرارآمیز مسایه هست و چون همسایه است "از نزدیکان خود" محسوب می شود، پس باید احترام شمرده شود. آنها برخلاف باور خوشبینانه نسبت به تفکرات همسایه شرقی نسبت ، همسایه غربی روسیه نیز به گونه ای دیگر اندیشیده و می گویند: "اروپا روسیه را قبول دارد ما هم نباید با آنان تعامل داشته باشیم." این بدبینی موجب شده که در طول تاریخ مردم روسیه به عنوان اعتراض نسبت به غرب به همسایه شرقی روی آورند. دلیل ادعای ن گروه این است که مسلمانان از نژاد اسلاو نیستند اما در روسیه بطور مسالمت آمیز مدگی می کنند. این تفکر هر چند ممکن است سازماندهی شده نباشد اما بخش قابل توجهی از جامعه روسیه را در بر می گیرد. به وضوح طرفداران این تفکر در بین برخی روههای ناسیونالیست دیده می شوند. آنان در موضع گیریهایشان پیرامون مسائل سیاسی، در قضایای مربوط به برخورد بین تمدنهای غرب و شرق، اختلاف بین جهان اسلام و غرب به طرفداری از مسلمانان بر می خیزند. بطور مثال، به هنگام تجاوز رژیم

صهیونیستی به لبنان و فلسطین برخی گروههای ناسیونالیست و کمونیست در قالب برگزاری تجمعات و کنفرانسهای مطبوعاتی، ارسال نامه ها، بیانیه ها و ... حمایت خود را از مسلمانان اعلام داشتند. نکته مثبت تفکر این گروه این است که به اسلام و مسلمانان به دیده احترام می نگرند.

گروه دوم اسلام را به عنوان «دین» میهمان نمی شناسند. طرفداران این گروه، اسلام را به عنوان عقیده برخی از مردم روسیه دانسته و می گویند نباید به پیروان اسلام همچون میهمان نگریست. این عده اسلام را به اسلام خودی و اسلام غیر خودی تقسیم می کنند. اسلام خودی را نوعی از اسلام می دانند که فقط به رعایت اسم و حداقل ظواهر اسلامی بسنده می شود و یا اینکه تماماً موضوعات مربوط به اعتقادات اسلامی و انجام فرائض مانند حج را پذیرفته و به هیچ وجه امکان سیاسی شدن دین را قبول ندارند (این تفکر بجای مانده از دوران شوروی سابق است). در برداشت این گروه، مسلمانان واقعی به طرفداران اسلام سنتی گفته می شود و اسلام وارداتی را از نوع اسلام وهابیون افراطی می دانند. با این حال تفکیک اسلام بر "خودی" و "غیر خودی" محفوظ می ماند، منتهی ایدئولوژی اسلام بنیاد گرا (اسلام وهابیون و غیره) را اسلام "غریبه" عنوان می کنند که در مقابل اسلام "ما" قرار دارد. وجه اشتراک هر دو گروه این است که تمایل ندارند مسلمانان در کشورداری سهم شوند. اتفاقاتی که در چندین سال گذشته در مناطق مسلمان نشین روسیه بوقوع پیوست دیدگاه عامه مردم تا حدودی نسبت به مسلمانان تغییر کرده و موجب شده بعضاً با مهاجرین مسلمان برخوردهای قهری شدید انجام شود در این رابطه به بعضی نظرسنجیهای به عمل آمده قبل و بعد از فروپاشی شوروی سابق اشاره می کنیم:

برداشتهای منفی از مسلمانان در روسیه چه دلیلی دارد؟

- تأثیر تبلیغات رسانه های مغرض

- ناآگاهی از اسلام اصیل در جامعه روسیه

نقش رسانه های روسیه در معرفی اسلام: علیرغم سیاست اعلامی از سوی دولت روسیه بالاخص آقای پوتین و سیاست نزدیکی روسیه با جهان اسلام، متأسفانه هنوز برخی رسانه های روسیه سیاست اسلام زدائی را دنبال می کنند. رسانه های گروهی با

روز جنگ چین، بمب گذاریها و ترورها تصویر منفی از اسلام "ترسیم" نموده و به جامعه ارائه دادند. در مطبوعات و روی صحنه تلویزیون مشکلات در روابط با جهان اسلام سرعت وارد گردید و اسلام به عنوان "اعتقادی ترسناک" درآمد. بدین ترتیب عامل سلامی در گسترش مناقشات بزرگ نمایی شد و جنگ در چین (در اواسط سال های ۱۹۹۰) در موارد متعدد به عنوان "مناقشه تمدن ها" معرفی شد. مفاهیم اصلی اسلام بخصوص جهاد) بشکل وارونه تشریح گردید.

نظر منفی نسبت به اسلام بواسطه درج اظهارات عجولانه و ناپخته برخی سیاستمداران سلامی و روحانیون مبنی بر اینکه اسلامی شدن روسیه اجتناب ناپذیر است و اظهاراتی از میل ایجاد حکومت اسلامی در آینده روسیه و غیره.

شبکه های تلویزیونی روسیه نیز سهم خود را در اسلام زدائی و بخصوص قفقاز زدائی بفا نمودند.

نویسندگان معاصر روسیه در آثار خود اهالی منطقه قفقاز را زیبا رو و خوش رفتار رسیم نکردند. در حالیکه مطالعه کتابهای قدیم، آثار نویسندگان بزرگ روس مانند وشکین، لرمانتوف و تولستوی و برخی دیگر موجب پیدایش علاقه به اسلام و پیروان آن ی شد. «نویسندگان کتابهای کلاسیک و مردمی که در گذشته زندگی کردند احساس جود دیوار بین دو دنیا را ترسیم نمی کردند. امروز نویسندگان موجب وحشت مردم از سلام می شوند.»

جامعه مسلمانان روسیه رو به رشد است. در حال حاضر دومین گروه جمعیتی روسیه ستند. بنا به بسیاری دلائل و یا محاسبات امروزی می توان تصور کرد که :

یا روسیه در ساختار و جغرافیای سیاسی فعلی باقی خواهد ماند. در این صورت بالاحظه رشد جمعیتی مسلمانان، دولت خواه ناخواه در تصمیم گیریهای سیاسی دولتی چار است از آنها بهره گیرد.

یا با افزایش جمعیت مسلمانان، تشدید تنش بین اقوام ساکن روسیه، فشارهای سیاسی نارجی و ... دولت به مناطق مسلمان نشین اختیارات بیشتری می دهد.

احتمال فروپاشی در روسیه نیز یکی دیگر از تصورات است. در این حالت ۱۵ جمهوری نقشه جغرافیایی ایجاد خواهد شد.

به نظر می‌رسد در سایه تعامل و نزدیکی با دولت روسیه و کمک به حل برخی ناهنجاریها می‌توان منافع سیاسی امنیتی ایران در منطقه قفقاز شمالی و مناطق مسلمان نشین را تعقیب کرد.

در حال حاضر سیاست نزدیکی به جهان اسلام توسط دولت روسیه تعقیب می‌شود. استفاده از آن جهت نزدیکی مفید و درنگ در آن ضرر رسان است.

- توجه به ترجمه داستانهای جذاب اسلامی و ایرانی به زبان روسی و یا زبانهای محلی (زبانهای رایج در قفقاز) که بتواند نیازمندیهای جامعه اسلامی و غیر اسلامی روسیه را پاسخگو باشد.

- گسترش برنامه های شبکه های تلویزیونی جمهوری اسلامی ایران جهت پوشش دادن مناطق قفقاز شمالی و تهیه برنامه های سرگرم کننده به زبانهای رایج به منظور عرضه در شبکه های تلویزیونی در مناطق مسلمان نشین در این منطقه.

- تداوم تعامل بین روحانیون دو کشور و حتی برقراری ارتباط بین اقلیتهای مسلمان جمهوری اسلامی ایران مانند اهل سنت و بالاحص صوفیهای ایرانی با هم سلکان خود در منطقه قفقاز امری الزامی است. بویژه که صوفیهای داغستان دارای ارتباط تنگاتنگ و نزدیک با دولت هستند. جنبه های تصوف و عرفان در میان مسلمانان قابل توجه است و به نوعی ارتباط تاریخی آن با مروجین اسلام از ایران قدیم را نشان می‌دهد. مجدداً توجه به این موضوع می‌تواند دستمایه گسترش همکاریهای جمهوری اسلامی ایران با فرق صوفی در مناطق روسیه باشد.

- استفاده از پتانسیلهای اقتصادی کشورمان جهت حضور در بازارهای مناطق مسلمان نشین بالاحص مناطق حوزه قفقاز شمالی خود موضوعی است بسیار مهم و جا دارد بدان توجه خاصی مبذول گردد.

منابع

- ۱- ورمیانوستی، آکسی مالاشنکو، ما اسلام را چگونه می‌بینیم؟ ۱۷ اکتبر ۲۰۰۶.
- ۲- مجله "ولاست" میزگرد با حضور "شامیل سلطائف" مسئول هماهنگ کننده اتحادیه بین فراکسیونی نمایندگان مجلس دوما.

تخصص علوم سیاسی.

سایت اینترنتی www.islam.ru

سایت اینترنتی www.muslem.ru

روزنامه "همه چیز درباره اسلام"، شماره ۷.

روزنامه "نویه ایزوستیا".

سخنرانی ولادیمیر پوتین در تاریخ ۱۲ ماه دسامبر ۲۰۰۵ در چین.

رادیو «پژواک مسکو»، ۸۵/۷/۱۳.

- شبکه روسیه، ۸۵/۷/۱۳.

- روزنامه رایسکیایا گازیتا ناتالیا کونیگینا، سپتامبر ۲۰۰۶.

مجله "اکسپرت" که در پیوست مقاله "والری یگوزاریان" رئیس مرکز مطالعات روابط بین
دانشگاه برنامه ریزی های اجتماعی.

خبرگزاری «نووستی» ۸۵/۷/۱۱.

خبرگزاری «نووستی» / میزگرد تحت عنوان "دین در جامعه معاصر روسیه" ۱۷ آبان ۱۳۸۵.

بولتن چکیده مقالات تحلیلی "روسیه و جهان اسلام" شماره ۱ (۱۵۱) سال ۲۰۰۵.

رادیو «پژواک مسکو»، ۸۵/۸/۲۵.

شبکه روسیه، ۸۵/۷/۲۸.

چه حوادثی در مرزهای شمالی رخ می دهد. گزارشی از جنوب داغستان (دریاند).
موفیسیم در داغستان.

مذهب در داغستان «قفقاز شمالی: موضوعی برای جنگ جدید» در قفقاز.

زوریسم جدید در دنیا و جنوب روسیه، دانشکده مذهب و سیاست، روستوف نادانو، ۲۰۰۵.

تنبش اسلامی در اواسط و اواخر سالهای دهه ۹۰ در شمال قفقاز، ۲۰۰۵.

سلام در داغستان، در قرنهای میانه (<http://www.dagravda.ru>).

سلام امروز، دانشگاه دولتی داغستان، مخاچ قلعه، ۲۰۰۲.

عباسقلی عسگریان

سفارت جمهوری اسلامی ایران - مسکو

=====